

наукове стажування. Наслідком активної дослідницької роботи стають чисельні наукові публікації. З того часу Г.В. Павленко учасник багатьох наукових форумів, конференцій, у тому числі міжнародних.

Як визнаному науковому авторитету й чудовому педагогу Г.Павленку доручили керівництво історичним факультетом Ужгородського університету, деканом якого він працював упродовж 1986–1991 рр. З 1987 р. він був завідувачем кафедри історії стародавнього світу, середніх віків та історіографії, а з 1993 р. – завідувачем кафедрою нової і новітньої історії та історіографії історичного факультету.

Серед основних наукових інтересів ученого історія і культура Німеччини другої половини XIX – початку XX ст, історія історичної науки, методологія історії, та історія Закарпаття. У його працях оживали історичні постаті – А. Бебеля, О. Бісмарка, К. Маркса, Ф. Енгельса, К. Лібкнехта, Г. Плеханова, І. Срезневського, Т. Шевченка, І. Франка, О. Духновича, Е. Егана та ін.

Григорій Павленко був одним з ініціаторів створення Науково-дослідного інституту карпатознавства УжНУ, де 1992–2000 роках здійснював наукове керівництво держбюджетних науково-дослідних тем. Визначний вчений стояв у джерел формування наукового збірника “Carpatica-Carpatika”, який в наші дні є одним із провідних історичних видань в Західній Україні. Тривалий час був відповідальним редактором та членом редакційної колегії, зокрема відповідальним редактором першого випуску: “Актуальні проблеми історії і культури Закарпаття” (1992 р.).

У 1993 році під його керівництвом побачила світ “Історія Ужгорода”, у співавторстві – “Нариси історії Закарпаття” (Т.І.), згодом – “Німці на Закарпатті”. Його перу належить чи не перше в історії Закарпаття енциклопедичне видання “Діячі історії, науки і культури Закарпаття”. Загалом науковий доробок професора Г. Павленка складає понад 250 праць. Без його праць закарпатська історична наука була б набагато біднішою.

Помер Григорій Васильович Павленко в Ужгороді 25 грудня 2001 року, похований в селі Горяни Ужгородського району Закарпатської області.

*Вегеш Микола Миколайович –
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри політології,
ректор Ужгородського національного університету.*

УКРАЇНА – ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Європейський вибір України сьогодні вже перестав бути питанням політичних дискусій, адже ідея повернення до Європи, такі європейські цінності як свобода, демократія, шанування прав людини та засадничих свобод, верховенство права, стабільна економіка, відповідальна політика, гарантований уразливим верствам населення соціальний захист, вирішальний вплив громадянського суспільства на прийняття політичних рішень, взаємна довіра людей до влади, а влади до людей стали об’єднуючими для майже всіх ключових гравців українського політикуму і, що головне, на користь європейської інтеграції та приєднання України до Європейського Союзу висловлюється абсолютна більшість українців.

Зокрема, саме сприйняття раціональної потреби європейського вибору України майже всіма парламентськими політичними силами стало позитивним моментом гострої внутрішньополітичної боротьби в Україні впродовж 2004–2006 рр. Сьогодні питання стоїть вже не про стратегічну доцільність участі України в європейському інтеграційному процесі, а про створення реальних передумов для набуття Україною повноправного членства в ЄС, конкретні шляхи, етапи й терміни реалізації цього пріоритетного для України стратегічного завдання.

Водночас 15 років української незалежності виявили надзвичайну складність торування шляху до процвітаючої та привабливої для більшості українців Європи. Більше того, ми мусимо визнати, що за роки нашої незалежності так і не відбулося реального зростання ролі України в Європі. По великому рахунку України як великої європейської країни, як реального, а не формального суб’єкта європейської економіки, політики, культури ще не існує. І річ навіть не в тому, що вона не цілком вийшла з „тіні” своєї східної сусідки – Росії, а в тому, що, будучи, безперечно, великою за європейськими масштабами і потенційною сильною країною, ще не є достатньо реальною і впливовою державою з чітко сформованими внутрішньополітичними і зовнішньополітичними інтересами, цілями, зобов’язаннями тощо.

Наприклад, якщо взяти загальну картину інституційних зрушень періоду нашої незалежності, важко не помітити, що Україна й досі перебуває в стані інституційної перебудови, що цей процес відбувався досить повільно й навіть із періодами зворотного розвитку, що він супроводжувався негативними суспільними наслідками, серед яких можна насамперед зазначити свавілля й самодостатність державної бюрократії, перманентну боротьбу між гілками влади, критичне відчуження громадян від держави і навпаки. Зокрема, все ще малопомітні інституційні зрушення в галузі розбудови громадянського суспільства.

Якщо звернутися до іншого виміру суспільних трансформацій періоду незалежності – зрушень в гуманітарній сфері, то слід серйозно поставитися до констатації фахівців, що Україна на кінець 90-х років ХХ ст. потрапила у розряд країн із високим рівнем бідності, де вона перебуває й нині, що частка громадян, змушених займатися трудовою діяльністю в тіньовому секторі, перейшла критичну межу в 40%, що стан справ із правами людини в Україні визнається міжнародними моніторинговими організаціями як незадовільний, що титульний етнос і надалі потерпає від культурної дискримінації (при реальних гарантіях культурно-національних прав національних меншин), що культура, освіта й наука, система охорони здоров'я та соціального забезпечення потрапили в стан системної кризи, яка триває й зараз, незважаючи на ухвалення десятків різних державних програм у цих галузях.

Отже, насамперед лише за умов прискорення проведення системних внутрішніх реформ, а також глибокого усвідомлення цілей, переваг та безальтернативності нашого євроінтеграційного курсу українським суспільством і досягнення національної консолідації з цього принципово важливого для нашого поступу питання можна реалізувати природне й історично вистражане європейське покликання України та українського народу. Адже надзвичайно важливо добре усвідомлювати, що європейська дорога України починається не на кордоні з Європейським Союзом, а глибоко в середині нашої держави і навіть ще глибше – у свідомості кожного посадовця та й взагалі кожного українського громадянина, який хоч трохи ідентифікує своє особисте майбутнє з колективним майбутнім свого народу, своєї молоді держави, що європейський вибір України не є для нас самоціллю, а насамперед засобом досягнення українським суспільством європейського рівня й стандартів життя.

Не менш важливою проблемою на шляху реалізації нашого європейського вибору є „обережність” Європейського Союзу в увімкненні „зеленого світла” на початку тривалого шляху приєднання до Союзу нових держав, зокрема України, про що свідчить, зокрема, нещодавно оприлюднене повідомлення Єврокомісії під промовистою назвою „Стратегія розширення та основні виклики 2006–2007”, в якому Україна взагалі не згадується. 1 січня 2007 р. після вступу до ЄС Болгарії та Румунії членами Євросоюзу стануть 27 країн, що об'єктивно ще більш ускладнить механізми функціонування цього інтеграційного угруповання. Об'єктивно слід визнати, що попри констатацію того факту, що географічні межі єдиної Європи простягаються туди, де визнаються європейські цінності, Європейський Союз у найближче десятиріччя, скоріше за все, займатиметься переважно власними проблемами, зокрема, зближенням своїх старих та нових країн членів за всіма показниками. Щоправда, економічні, демографічні та інші проблеми, що очікуватимуть на Європу в майбутньому, неминуче призведуть до подальшого розширення Європейського Союзу. Врешті без України проект формування єдиної Європи не може вважатись завершеним.

Отже, інтеграція в Європі в подальшому розвиватиметься шляхом

емпіричного пошуку оптимальної рівноваги між дезінтеграційними процесами, які базуються на суто прагматичних інтересах країн учасників, та максималістськими інтеграційними проектами європейської інтеграції. І нам треба враховувати ці європейські реальності, зокрема максимально використати середньо термінову стратегію „спеціального сусідства” ЄС щодо України для чим скорішого перемикання європейського світлофору із жовтого на зелене світло. Окрім того, слід також враховувати, що на глобальній геополітичній шахівниці на початку ХХІ ст. сформувалися досить чітко окреслені стратегічні проекти світових потуг щодо України (окрім „європейського”, також „євроатлантичний” та „євразійський”), що робить життєво важливим розробку власного реалістичного українського проекту, який не може бути маргінальним, так само як і не може не враховувати об'єктивні інтереси сил, які є значно потужнішими за нинішні українські можливості.

У вітчизняних політичних дискусіях про стан взаємовідносин України і ЄС та європейської інтеграційної перспективи України можна ставитись як до дилеми щодо напівповного, або напівпорожнього стакану з водою. Європейські оптимісти зазначатимуть, що після вступу України до Світової організації торгівлі і початку переговорів про зону вільної торгівлі з ЄС ми зробили важливий крок важким шляхом до єдиної Європи, – і вони будуть праві. Вітчизняні європейські скептики скажуть, що, зважаючи на високу енергетичну вартість одиниці української продукції та низьку конкурентну спроможність з товарами європейського виробництва, українські товаровиробники втрачатимуть прибутки, і також матимуть рацію. Але при цьому слід мати на увазі, що лякаючись глибин, важко навчитися вільно плавати в океані глобальної конкуренції і неможливо налагодити інвестиційні та коопераційні зв'язки з європейськими виробниками.

За цих умов державна європейська стратегія повинна бути реалістичною та виходити з наступних постулатів: Україна стала безпосередньою сусідкою відразу чотирьох країн-членів ЄС – Польщі, Угорщини, Словаччини, Румунії. Звичайно, такий об'єктивний стан речей стимулював ініціативу ЄС щодо реалізації програми „спеціального сусідства” щодо України.

Втім, Європейський Союз не повинен забувати, що Україна не просто „сусід Європи”, як, наприклад, Марокко, а „європейський сусід”, що принципово важливо, оскільки незалежно від сучасної політичної кон'юнктури, яка перешкоджає ЄС визнати перспективу вступу України навіть у середньо терміновій перспективі, самі установчі документи ЄС не заперечують за Україною такого права. У березні 2007 року Європейський Союз урочисто відзначатиме 50-річчя Римської угоди (1957 р.) про створення Європейського економічного співтовариства. Причому зазначена угода визначала, що членами Співтовариства можуть бути усі демократичні європейські країни.

Завдяки цьому принципу у 90-ті рр. ХХ ст. Європейський Союз став

одним із провідних "гравців" на світовій арені. Сама належність до цієї міждержавної структури розглядається як можливість безпосередньо впливати на глобальні процеси. Поки що мова може йти головним чином про створення передумов для набуття Україною повноправного членства в ЄС. Але прихильники європейської інтеграції в нашій країні у рамках розгортання суспільної дискусії мають удосконалити систему аргументів на користь саме цього рішення.

Не є секретом, і це визнається як українською політичною елітою, так і громадською думкою, що так звані "копенгагенські критерії" членства в ЄС сучасна Україна поки що, на жаль, не відповідає. Саме така об'єктивна оцінка з боку Європейського Союзу реального стану справ: із західними стандартами демократії, які є ефективними для "ситого" суспільства, але її механізми самі собою не можуть виникнути в суспільстві, котре перебуває в перехідному стані, із ринковими реформами, котрі на кожній новій фазі, по суті, стають для соціально та психологічно розбалансованого українського суспільства черговим "шоком" без терапії, із складною та суперечливою адаптацією до правових норм ЄС та Ради Європи, – дає підстави Євросоюзу на дипломатичному паркеті, так би мовити на словах, визнавати за Україною як європейською країною принципове право у такій далекій перспективі, яку з дня сьогоднішнього не розгледіти, стати членом ЄС. На ділі Євросоюз ще на нещодавніх парламентських виборах 2006 р. в Україні був занепокоєний дотриманням демократичної процедури не лише за буквою Закону про вибори, а й за духом сучасної європейської демократії.

Визнання за Україною права на європейську перспективу обумовлює прискіпливе спостереження за станом із дотриманням прав людини. Про не благополучність у цьому плані свідчить хоча б велика кількість звернень громадян України до Європейського суду з прав людини. Це, до речі теж засвідчує факт недостатньої адаптованості національного законодавства до правових імперативів Європейського Союзу.

Лише наприкінці 2006 р. українська політична еліта, нарешті, визнала потребу виконання крок за кроком положень Угоди про партнерство та співробітництво (1994 р.), зокрема в її найважливішій частині – вступі до Світової організації торгівлі. Оскільки визнання помилок є початком їхнього виправлення, діалог між Україною та ЄС став більш продуктивним, а співробітництво ефективнішим.

Проте, досі не вирішено проблему "укорінення" імперативів європейської інтеграції у суспільній свідомості. Європейський вибір ще не став справою кожного громадянина України. Ще не зроблено розрахунків соціальної ціни участі в європейській інтеграції як для кожного пересічного і непересічного українця, так і для різних соціальних верств. Це вимагає знову повернутись до розгляду українських реалій через призму інтеграційних прагнень, інакше європейський вибір лишатиметься обрієм, йти до якого можна вічно, адже він постійно віддалятиметься.

Однією з найбільш складних проблем забезпечення реалізації

європейського вибору лишається здійснення справжньої, а не лише декларативної адміністративної реформи, створення професійного державного менеджменту, який обслуговуватиме не лише свої кастові інтереси, а повсякчас слугуватиме суспільству.

Реалізація концепції європейського вибору буде можливою лише за умови наявності зацікавлених в цьому соціальних прошарків, насамперед, середнього класу – основної соціальної бази наших євроінтеграційних прагнень. Цьому має сприяти забезпечення сталого економічного зростання, утвердження інноваційної моделі розвитку, соціальна переорієнтація економічної політики. Створенню нових робочих місць має сприяти підтримка малого підприємництва, водночас треба створити платоспроможний попит для пропозиції на внутрішньому ринку товарів та послуг. Досягнення цієї мети може бути забезпечено трансформацією бюджетних ресурсів у чинник ефективного соціально орієнтованого економічного зростання, обмеження боргової залежності держави, підвищення надійності грошової стабілізації. Набуття Україною членства в СОТ є важливим кроком до адаптації вітчизняної економіки до жорстких умов глобальної конкуренції. Причому над забезпеченням національної конкурентної спроможності всі гілки влади України мають працювати повсякденно.

В 2007 році важливим напрямком роботи стане розробка Угоди про зону вільної торгівлі з Європейським Союзом. Також треба враховувати, що ратифікація цих угод вже ЄС 27 країн-членів суто технічно відбуватиметься мінімум два-три роки. Важливим завданням лишається приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС у пріоритетних сферах. Звичайно, повне виконання гіпотетичної Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, та копенгагенських критеріїв членства в ЄС протягом 2007–2014 рр. цілком залежить від України.

Загалом поетапна європейська інтеграція України, як свідчить досвід центрально-східноєвропейських країн, передбачає наступні логічні кроки: 1. створення зони вільної торгівлі; 2. митний союз щодо промислових товарів; 3. встановлення безвізового режиму; 4. вільний рух товарів, послуг, капіталів, робочої сили; 5. приєднання до Шенгенської зони; 6. інституційне приєднання до ЄС; 7. входження до зони євро. Але насамперед, Україна має забезпечити в країні європейський стандарт соціального життя, свободу слова, покласти край катуванню ув'язнених, ефективно боротися з корупцією, гарантувати незалежність судових органів.

В процесі реалізації європейської стратегії "спеціального сусідства" компромісом може бути певна гармонізація європейської та євразійської стратегії, плодом якої є ставлення до українсько-російських відносин не лише як до самодостатніх, а й як до важливого допоміжного засобу реалізації курсу європейської інтеграції України. Звичайно, Росія розвиває відносини з ЄС в іншому форматі, ніж Україна. Росія ніколи не заявляв про намір вступити в ЄС, для чого Російська Федерація навіть територіально надто

велика. Наші держави ставлять перед собою різні цілі. Проте середньо термінова пріоритетність інтеграції України в Євросоюз не повинна вступати у протиріччя з іншими стратегічними напрямками зовнішньополітичної та економічної діяльності держави.

Прискорення вступу України до Північноатлантичного альянсу може сприяти набуттю реальної перспективи асоційованого членства в Європейському Союзі. Втім, перспектива членства України в НАТО вимагає готовності поділяти і поважати західні цінності з одного боку, та з іншого, спроможності їх захищати. Світ поважає лише тих, хто спроможний до самоутвердження, здатний захищати власну свободу та цінності. Україна в НАТО може бути своєрідним комунікатором між альянсом та Росією, але цей сценарій можливий лише за умов, коли Росія не віддалятиметься від західних демократичних цінностей. Адже авторитарна Росія об'єктивно розглядатиме Україну в НАТО як виклик власній безпеці, яка розуміється в категоріях минулого століття.

І, нарешті, говорячи про стратегічну доцільність європейського вибору, доцільно обговорити питання цивілізаційної ідентичності та геостратегічних умов існування нації, наявність ресурсного та часового потенціалу для розвитку у визначеному напрямку, готовність українського суспільства органічно прийняти ідею європейської інтеграції не лише на рівні чергових обіцянок далекого “світлого майбутнього”, заради досягнення якого нинішнім поколінням слід жертвувати своїм сучасним заради примарного щастя “покоління прийдешніх”, а з точки зору реалістичної програми бажаних орієнтирів проекту близької перспективи. Саме це відрізняє утопічні мрії, без наявних соціальних механізмів реалізації, від реалістичних планів.

МІЖНАРОДНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ